

HISTORICITET IMENA SVAČIĆ

Kao što se u opću tako se i u našu historijografiju uvuklo štošta kriva i neistinita. Zato je i svrha nauke da pogrešno ispravi a manjkavo ispuni, bez obzira na dotadašnja mišljenja ili tradicije.

Tipičan primjer, kako se stvara i to ne samo kriva tradicija nego i historija, pruža nam ime Svačić, inače toliko poznato u našoj historijografiji. Tko ne zna za to ime i njegovu historijsko-nacijonalnu ulogu? Ta zadnji je hrvatski kralj Petar Svačić. Ime ni jedne naše porodice, pak ni ono Šubića, nije popularizirano kao ono Svačića. Nekoji znadu i mjesto gdje su bili nekoć dvori Svačića, a drugi javljaju, kako će dobrza objelodaniti radnju, kojom će pokazati rodbinsku vezu između Svačića i Trpimirovića. Koliko se to ime spominje u literaturi i dnevnoj štampi, da i ne spominjem. Ali ako se tačnije pogleda u izvore, dolazi se do čudnog rezultata, da ime Svačić historijski uopće ni ne postoji. Nema uopće dokumenta koji bi nam posvjedočio da je to ime postojalo, iako naša historijografija zna za nekoliko slučajeva da se to ime tobože spominje¹. Ja ću se osvrnuti na te pojedine slučajeve.

1

Prvo je pitanje kralja Petra Svačića, makar ga je davno već riješio Šišić².

Mađarski kroničar Simon de Kéza oko 1285. piše: *Iste (= kralj Koloman) quoque in regnum Dalmatie misso exercitu, occidi fecit regem Petrum, qui Hungaris in montibus qui Gozd dicuntur occurens, est deuictus in montibus memoratis et occisus. Unde iidem montes usque hodie in Hungaria Patur Gozdia nominantur. Sedes enim huius regis in Tenen erat ciuitate*. Slično također mađarski „Chronicon pictum“: *Iste (= kralj Koloman) Dalmatie regnum occiso rege Petro nominato in montibus Petergozdia, Hungarie adiunxit*³. Muglen pak ne navodi ime kralja Petra: *Derselb kunig Coloman slug den kunig von Dalmatia zu tode und pracht das reich gen Ungerland*⁴. Po svjedočanstvu mađarskih kronika postojao je hrvatski kralj Petar, koji je vjero-

¹ V. Klaić, *Hrvatska plemena od XII. do XVI. stoljeća*, u Radu Jug. ak. knj. CXXX, Zagreb 1897., str. 44; Šišić, *Priručnik*, Zagreb 1914., str. 499—500.

² *Priručnik* str. 379—383; *Povijest Hrvata*, Zagreb 1925., str. 612 op. 56.

³ *Priručnik* str. 394.

⁴ n. i. mj.

jatno u aprilu ili maju 1097 poginuo u ratu sa mađarskim kraljem Kolomanom. Kojoj je porodici pripadao, to ne kaže ni jedan dokumenat. Po Račkom⁵: Jedan „Petar, iz roda Svačića, bijaše pod kraljem Svinimirom ban hrvatski; te odavle može se izvoditi, da taj isti Petar, koj je prije nekoliko godina obnašao prvu poslije kraljevske časti u kraljevini, držao se pozvanim zasjesti ispražnjeni prijestol.“ Da li, i u koliko odgovara ova kombinacija identiteta posljednjeg hrvatskoga kralja Petra s Petrom banom Zvonimirovim, ne spada u ovo pitanje. Ja imam da utvrdim, bez obzira da li je ta kombinacija tačna ili ne, jedino ispravnost i postojanje imena Svačić.

U arhivu splitskoga kaptola postoji poznati kartular bivšega benediktinskoga samostana sv. Petra u Selu (danas Supetar u Poljicama, između Splita i Omiša). Kartular je u glavnom napisan karolinom (f. 1 do 13, r. 3) u XII st., a ostalo su pozniji zapisi. Tako na f. 14, r. 17—23 ima jedan zapis napisan pismom koje je već pod utjecajem t. z. littera Bononiensis, te potječe negdje iz XIV/XV. st.⁶ Taj zapis prvi je publicirao Carrara⁷: *Isti fuerunt bani in Croatia de genere Croatorum a tempore regis Suetopelegi usque ad tempus Suinimiri regis Croatorum: Stephanus Cucar, Saruba Cudomirigi, Ourica . . . Mog(orouig) . . . Caci(g) . . . Car(an) . . . an . . . Slauaz . . . Cucar fuit iudex regis Cresimir, Cucar. Tempore Suinimiri fuit Petrus Suacig banus. Omnes isti fuerunt bani in Chroacia.* U istom kartularu f. 14, r. 16—27 nalazi se još jedan zapis, napisan pismom kao i onaj već citirani. U njemu nabrojani su najprije banovi, kojih da je bilo sedam u Hrvatskoj i koji su imali pravo izbora kralja; banove pak da je biralo 12 hrvatskih rodova (tribus) između 6 plemena (genus i generatio) a od ostalih 6 plemena da su bili knezovi (comites) u županijama Hrvatske, a *Kacigi, Cucari, Suaci(gi), Cudomirigi, Mogorouigi, Subigi* da su imali pravo banstva⁸.

Rački je znao i za treći podatak, onaj apendikule trogirске, t. j. pogodbe 12 hrvatskih plemena sa Kolomanom. U toj apendikuli, koja je napisana u XIV st., po Račkome stoji: *comitem Georgium de genere Suaçithorum*⁹.

Po ovome u sva tri slučaja Rački je znao jedino i samo za ime *Suacig, Suaçithorum* i *Suacithorum* što bi odgovaralo našem *Svačić*. Zato, kad je Rački kombinirao identitet posljednjega hrvatskoga kralja Petra mađarskih kronika sa banom Petrom iz zapisa kartulara sv. Petra, on toga kralja Petra nije mogao da nazove drukčije nego *Svačić*.

⁵ Rad Jug. ak. 30, Zagreb 1875., str. 103. Po Šišiću, *Priručnik* str. 381—383 i *Povijest Hrvata* str. 612—613, op. 56, nije bio Svačić nego možda Kačić.

⁶ Rački, *Documenta*, Zagreb 1877, str. 486, koji nije poznavao originala, nego uzevši, po Carrari, kao da je cio kartular napisan u XII. st., drži da su i ovi zapisi iz XII. st. Po Šišiću, *Priručnik* str. 380, taj zapis potječe iz početka XVI st.

⁷ *Archivio capitolare di Spalato*, Split 1844, str. 68.

⁸ Ib. str. 67. Ovaj zapis po Šišiću, *Priručnik* str. 380, napisan je u drugoj polovici XIV. st. Ali kako sam već kazao, oba su ova zapisa iz istoga vremena, t. j. iz XIV. ili XV. st.

⁹ *Documenta* str. 482; a *Historia Salonitana*, Zagreb 1894., str. 59 ima: *comitem Georgium de genere Suaçithorum*, makar da je poznavao original apendikule.

Danas pak, kad imamo originale kartulara i apendikule, jasno vidimo da u sva ta tri slučaju nije napisano *Suacig* ili *Suaçith* nego nešto drugo.

Oba zapisa u kartularu teško su čitljiva i izbljeđena, ali jasno se ipak razabire u prvom slučaju: *tempore suenimiri fuit Petrus Sna . . . banus*; u drugom pak: *Snasci*. U prvom slučaju Carrara je pogrešno mjesto *Petrus Sna . . .* pročitao *Suacig*; u drugome opet ne piše *Suaci(gi)* nego jasno *Snasci*, i to tako da je drugo s povišeno iznad *a*, što paleografski nije neobično¹⁰. Tim u oba slučaja otpada ime koje počinje sa *sva*, nego se tu radi o imenu koje počinje sa *Sna*. Isto i u apendikuli nije napisano Juraj *de genere Suaçithorum*, nego čisto i bistro *de genere Snaçithorum*¹¹.

Po ovome, uz poznatu akribiju Račkoga, zastalno da je on imao u ruci originale i vidio da u sva ta tri slučaja stoji *sna*, a ne *sva*, on ne bi bio stvorio ime *Svačić* nego jedno drugo ime koje bi počimalo sa *Sna*, i mi danas ne bi znali za Petra Svačića, nego za Petra Snačića ili još bolje Snašića¹².

2

U prilog nazivu imena Svačić bilo je i to, što je naša historijografija znala za pozniju hrvatsku porodicu Svačića, kojoj bi pripadali i Nelipići.

Za dokaz da je postojala ta porodica baš pod nazivom Svačić, Klaić¹³ najprije navodi naša već spomenuta tri slučaja: *Petrus Suacig*, *Suacigi* i *Suacithorum*. Ali kako smo vidjeli, danas sve ovo bez drugih dokaza otpada. Klaić o toj porodici dalje piše: „Šteta je, što po poznatim spomenicima o znamenitom plemenu Svačić, iz kojega je potekao posljednji kralj hrvatske krvi Petar Svačić (1091.—1102.), znamo tako malo ili gotovo ništa . . . Jedino to znamo, da je kneževska porodica Nelipići, koja je u prvoj polovici 14. stoljeća gospodovala u gradu Kninu i u kninskoj župi, potekla iz toga plemena“. Da su Nelipići iz porodice Svačića, citira pasus iz „Obsidio Jadrensis“: *Vladislava relicta Neliptii generationis Suadcich*. Šišić o Svačićima piše¹⁴: „O ovom plemenu kao takovu, naime izravno pod tim imenom, nema spomena osim u dvjema ispravama od juna 1322. u Trogiru *Gausigna Suoziz* (!) (= Svačić) i 5. septembra 1339. *nobilis uir Gausina Stoyse Suazich ciues Tragurii*, te u spisu „Obsidio Jadrensis“ (napisan oko 1350.): . . . *Vladislava . . . Neliptii generationis Suadcich*.

¹⁰ Šišić, *Priručnik* str. 380, 381 čita u prvom slučaju *Snazig*, a na str. 500 *Snaçig*. Još i danas jasno se vidi ono *Sna*, dok je ostalo jako izbljedilo, i ne mogu sa stalnošću odrediti što je bilo napisano.

¹¹ Kako točno čita i Šišić, *Priručnik* str. 528 i *Pov. Hrv.* str. 639, op. 41. Stoga je već Šišić, *Priručnik* str. 500 mogao na osnovi kartulara i apen-

dikule nagađati: „Prema tome glasilo je to ime isprva možda i Snačić; međutim forma Svačić bliža je hrvatskom jeziku i općenito priznata“.

¹² Možda i Značića. Historijski bi doduše i to bilo pogrešno, jer je postojao samo kralj Petar, a kojega je roda on bio, to ne znamo.

¹³ N. dj. str. 44.

¹⁴ *Priručnik* str. 499.

Kako vidimo Šišić ne uzimlje u obzir prva tri starija slučaja imena Svačić, nego donosi dva nova uz onaj već Klaićev iz „Obsidio“. Zato treba da provjerimo i ova tri slučaja.

Prvi podatak *Gausigna Suozic* uzet je iz Smičiklasa¹⁵, a Smičiklas nije tu ispravu prepisao iz izvornika nego iz štampanog Lucius-a¹⁶. Isto je i sa drugim podatkom¹⁷. Po ovom ti podaci vrijede, u koliko je Lucius pouzdan. Luciusa u našem slučaju ako ne možemo direktne kontrolirati jer su te isprave izgubljene, možemo ga kontrolirati indirekte po drugim originalnim dokumentima, u kojima je to ime sačuvano.

Postoje u arhivu općine Trogira notarske imbreviature od 60-tih godina XIII st. dalje. Prepisujući ta akta, naišao sam na Stojišu oca, kao i na njegova sina Gauzinju, uz oznaku i familijarnoga im prezimena. Tako 25. III. 1294. prodaje svećenik Danijel jednu zemlju Stoise *Snacizo*. 4. V. 1311. naređeno je *Stoice Snaciçe*, da ne smije ostaviti ložu dok ne plati stalnu svotu. 25. IX. 1312. konsuli Trogira određuju sudbeni rok Stoise *Snasiçe*, a 28. IX. 1312. isti naređuju *Stoise Snasice* i ponovno *Stoyse Snasici* da plati stalnu svotu. 9. I. 1313. dan je rok *Stoise Snasici*. 31. I. 1326. spominje se zemlja kupljena a *Stoysa Snayçiç*. 22. VII. 1326. Stojiša je već mrtav, jer se toga dana sklapa neka pogodba *ante domum heredum Stoyçe Snassich*. Poslije ovoga vremena javlja se često sin Stojišin *Gausigna*, *Gausengna* ili *Gausius*, ali po običaju onoga vremena većinom je označen sa samim patronikom, a rijetko i sa familijarnim imenom¹⁸. Tako 21. II. 1328. jamac je *Gausius Stoyse Snayçiç*, dok je iste godine u jednom drugom aktu svjedok *Gausengna Stoyse*, a u trećem je eksaminator *Gausius Stoyse*.

Po ovome vidimo, jer je u svim slučajevima napisano ime koje počinje sa *sna*, a nikada sa *sva*, da je Lucius pogrešno napisao *Suoziz* i *Suazich*, a tim ne samo da otpadaju i ovi dokazi za postojanje obitelji Svačić, nego da i oni potvrđuju ime kartulara i apendikule, t. j. ono *Snašića* ili *Značića*.

Ostao bi još jedino slučaj iz „Obsidio Jadrensis“: *Vladislava relicta Ne-lipti generationis Suadcich*. Ali i ovaj dokaz nije nam tradiran u dokumentu, nego po jednomu piscu, čime po sebi gubi dokaznu snagu; a pogotovo kad nam je i taj pisac poznat samo preko Lucius-a¹⁹, dakle preko treće ruke; iz Luciusa, koji i u predašnjim slučajevima konstantno pogrešno čita i piše *Sua* mjesto *Sna*. Po tome ni ovaj slučaj ne može da bude odlučan ni za ni protiv.

* * *

¹⁵ *Codex diplomaticus*, IX, Zagreb 1911., str. 67.

¹⁶ Isto, str. 68 iz *Memorie di Traù*.

¹⁷ *Gausignam domini Stoyse Suazich*, Smičiklas n. dj. X, Zagreb 1912., str. 487, a Smičiklas iz Luciusa, *Memorie*.

¹⁸ Gauzinja je odličan građanin, koji obnaša razne funkcije u upravi grada. On je izaslanik grada

k bosanskoj vojsci, kad je ova kretala god. 1338 protiv Klisa, usprkos prijetnje izopćenja. Up. Farlati, *Illyricum sacrum* IV, str. 377.

¹⁹ *De regno*, Amsterdam 1666., str. 388.

To je sve što se zna o imenu *Svačić*. Za njega doduše zna stara i novija naša historijografija, ali historija ne zna. Historija, kako sam pokazao, imala bi da zna za našu velikašku obitelj *Snačića*, *Snašića* ili *Značića*, makar historijografija znala za onu *Svačića*, s tom razlikom da je posljednja samo u toliko mjerodavna, u koliko se podudara s prvom, i nikad obratno. Naši prethodnici služili su se onim što su imali pri ruci i prema tome stvarali zaključke. Ako mi danas naiđemo na nešto drugačije, moramo bez obzira da ispravljamo po načelu života i nauke: *error corrigatur ubi apprehenditur*.

Zusammenfassung.

(*Der Name Svačić*). Račkis Kombination, der letzte kroatische König Petar sei aus dem Geschlechte Svačić hervorgegangen, hat schon Šišić verworfen. Der obige Artikel befasst sich nur mit der Richtigkeit der Schreibung des Namens Svačić. In der Publikation Carraras des bekannten Kartulars des gewesenen Benediktinerklosters St. Petri in Selo wird nach seiner Lesung ein Banus Peter *Suacig* angeführt, das Geschlecht wird *Suaci(gi)* genannt. Rački las im Trogirer Nachtrage zur Chronik des Thomas Archidiaconus von Split *de genere Svačithorum*. Diese Lesungen sind unrichtig. Im Originale des Kartulars liest man heute an der ersten Stelle sicher *Sna . . .*, schon Šišić hat *Snazig* bzw. *Snačig* gelesen. An der zweiten Stelle des Kartulars steht ganz deutlich *Snasci*. Im Trogirer Nachtrage steht *de genere Snačithorum*, wie es auch Šišić richtig gelesen hat. Der Geschichtsschreiber des XVII Jhdts Lucius aus Trogir gibt aus einer Trogirer Urkunde vom Juni 1322 den Namen *Gauzigna Suoziz* und erwähnt aus einer anderen Trogirer Urkunde vom 5. Sept. 1339 einen *nobilis uir Gausina Stoyse Suazich ciues Tragurii*. In der Ausgabe der um 1350 entstandenen heute verschollenen Schrift *Obsidio Jadrensis* erwähnt Lucius eine *Vladislava relicta Neliptii generationis Suadcich*. — Vf. hat im Archive der Gemeinde Trogir die notariellen Imbreviaturen von den 60-er Jahren des XIII. Jhdts angefangen durchgesehen und darin die Namen des Stojše und seines Sohnes Gauzigna mehrmals gefunden. Eine Urkunde vom 25. III. 1294 handelt über den Verkauf eines Grundstückes des *Stoise Snacizo*. In einer anderen vom 4. V. 1311 heisst der Name *Stoice Snaciçe*, 25. IX. 1312 *Stoise Snasiçe* und 28. IX. 1312 *Stoise Snasice* und *Stoyse Snasici*; 9. I. 1313. *Stoise Snasici*; 31. I. 1326 *Stoysa Snayciç*. 22. VII. 1326 wird ein Vertrag *ante domum heredum Stoyçe Snassich* geschlossen, 21. II. 1328. wird *Gausius Stoyse Snayciç* erwähnt. Dadurch verliert auch die bei Lucius veröffentlichte Stelle aus der *Obsidio Jadrensis* ihre Beweiskraft. Man kann somit nur von den *Snačići*, *Snašići* oder *Značići* und nicht von den *Svačići* sprechen.